

Лугвіщик Ю.М.

Корогодова О.О.

канд. економ. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТА ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ КВАЛІФІКОВАНОГО ПЕРСОНАЛУ

ФАКТОРЫ ВНЕШНЕЙ И ВНУТРЕННЕЙ МИГРАЦИИ КВАЛИФИЦИРОВАННОГО ПЕРСОНАЛА

FACTORS OF INTERNAL AND EXTERNAL MIGRATION OF SKILLED PERSONNEL

Стаття охоплює теоретичні питання та практичні аспекти дослідження процесів зовнішньої та внутрішньої міграції. Узагальнено визначення змісту процесу міграції кваліфікованого персоналу. Наводяться причини міграційного руху населення. Висвітлено причини міграції кваліфікованого персоналу у країни СНД та Євросоюзу. Зроблено висновок про те, що в контексті глобальної інтеграції Україна посідає одне з провідних місць у рейтингу країн-донорів з постачання як інтелектуальних, висококваліфікованих трудових ресурсів, так і некваліфікованих трудових мігрантів. Встановлено, що масштаби інтелектуальної робочої сили збільшуються, що має істотний вплив на розвиток сфери освіти, науки, бізнесу та економіки країни в цілому. Відповідно до цього у статті конкретизовано негативні та позитивні наслідки впливу міграційних процесів на розвиток та становлення економічної системи, а також сформульовано висновок щодо характеру міграційних процесів в Україні, визначено напрям їх оптимізації.

Ключові слова: міграція висококваліфікованої робочої сили, міграційні процеси, міжнародна трудова міграція, грошові перекази, приватні трансферти.

Статья охватывает теоретические вопросы и практические аспекты исследования процессов внешней и внутренней миграции. Обобщено определение содержания процесса миграции квалифицированного персонала. Обозначены причины миграционного движения населения. Освещены причины миграции квалифицированного персонала в страны СНГ и Евросоюза. Сделан вывод о том, что в контексте глобальной интеграции Украины занимает одно из ведущих мест в рейтинге стран-доноров по снабжению как интеллектуальных, высококвалифицированных трудовых ресурсов, так и неквалифицированных трудовых мигрантов. Установлено, что масштабы интеллектуальной рабочей силы увеличиваются, что оказывает существенное влияние на развитие сферы образования, науки, бизнеса и экономики страны в целом. В соответствии с этим в статье конкретизированы негативные и позитивные последствия влияния миграционных процессов на развитие и становление

экономической системы, а также сформулирован вывод о характере миграционных процессов в Украине, обозначено направление их оптимизации.

Ключевые слова: миграция высококвалифицированной рабочей силы, миграционные процессы, международная трудовая миграция, денежные переводы, частные трансферты.

The article is devoted to theoretical and practical issues of internal and external migration process research. Authors generalize the definition of content of qualified personnel migration process. Causes of migration population are determined. The article highlights causes of migration of skilled personnel in the CIS and the EU. It is concluded that in the context of global integration of Ukraine occupies a leading position in the ranking of donor countries to supply intelligent and skilled manpower as well as unskilled migrant workers. There is determined that the scale of the intellectual labor increases, and so it has a significant impact on the development of education, science, business and the economy as a whole. Accordingly, the article elaborated negative and positive effects of migration on development and the formation of economic systems, and formulates an opinion on the nature of migration process in Ukraine, as well as determines direction of its optimization.

Keywords: migration of skilled labor, migration process, international labor migration, remittances, private transfers.

Вступ. Міжнародна міграція кваліфікованого персоналу є вагомим фактором динаміки економічного зростання. На сьогодні процес руху товару «робоча сила» з високою доданою вартістю є важливим елементом механізму формування, розвитку та регулювання глобального ринку трудових ресурсів. В умовах необхідності підвищення економічної безпеки України постає питання про активізацію процесів регулювання переміщень міграційного капіталу. Збільшення вихідних потоків висококваліфікованих трудових ресурсів створює загрози вітчизняному науково-технічному прогресу.

Дослідженню проблематики міжнародної науково-технологічної співпраці присвячено багато праць вітчизняних науковців. Зокрема, вагомий внесок у з'ясування зазначених питань зробили вчені: Є. В. Дронь [2], О. А. Малиновська [6], Л. І. Оппельд та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка сучасного стану міграції кваліфікованого персоналу, аналіз впливу наслідків міграційних процесів на розвиток економічної системи України.

Методологія дослідження. Методологічним підґрунтям роботи є засади діалектичної логіки та системний підхід до вивчення процесів управління рухом людського капіталу. Авторами використано гіпотетико-дедуктивний, статистико-часовий, індуктивний та аналітико-синтетичний методи для пізнання сутності досліджуваних явищ.

Результати дослідження. В контексті глобальної інтеграції Україна посідає одне з провідних місць у рейтингу країн-донорів з постачання як інтелектуальних, висококваліфікованих трудових ресурсів, так і

некваліфікованих трудових мігрантів. Масштаби інтелектуальної трудової праці збільшуються, що має істотний вплив на розвиток освіти, науки, бізнесу та економіки країни.

Міграцію кваліфікованого персоналу можна визначити як виїзд за кордон на постійне проживання з метою працевлаштування працівників, що мають високі інтелектуальні здібності, вищу освіту чи науковий ступінь, досвід роботи, спеціальні навички та вміння з відповідної професії. Як правило, з України виїжджають особи віком від 20 до 49 років, що мають середню (65 %) чи вищу (30 %) освіту. Основними країнами призначення українських трудових мігрантів є Російська Федерація (43 %), Польща (14 %), Італія (14 %), Чехія (13 %), Іспанія (5 %), Угорщина (2 %), Португалія (2 %) [1].

Від рівня забезпеченості країни кваліфікованими трудовими ресурсами безпосередньо залежить науково-технічна конкурентоспроможність країни. Активна міграція науковців гальмує розвиток науково-технічного прогресу в Україні; виїзд молоді на навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном сприяє нестачі молодих фахівців, які могли б замінити працівників пенсійного віку; еміграція осіб, що отримали вищу освіту в Україні за державне фінансування призводить до втрати бюджетних коштів, інвестованих у працівника. Проте попри зазначені недоліки необхідно відзначити, що у разі повернення особи на батьківщину країна може залучити працівників з підвищеним рівнем кваліфікації, досвідом роботи в іноземних компаніях, знанням іноземної мови. Мігранти збільшують кількість трансфертних платежів з-за кордону за рахунок переказів коштів членам родини, що найчастіше спрямовуються на придбання товарів довготривалого користування, задоволення щоденних потреб, впорядкування житла, оплату навчання або лікування [2, с. 6].

В Україні у 2004 – 2014 роках спостерігається від'ємне сальдо природнього приросту населення, на відміну від міграційного руху, що з 2005 року стає додатнім. Роботодавці, що потребують персонал, залучають іноземних робітників задля заповнення вакантних місць, особливо для виконання робіт, що не потребують високої кваліфікації. Натомість, високоосвічені спеціалісти виїжджають з України в пошуках вищих заробітків і можливості реалізації трудового та наукового потенціалу. У 2012 році відбулося стрімке зростання позитивного сальдо міграції з 17 тис осіб у 2011 році до 62 тис осіб у 2012 році. З 2012 року спостерігається скорочення міграційного приросту населення, який, не зважаючи на військові дії на Сході України та значний обсяг вимушених переселенців, залишився додатнім і склав 21 тис осіб у 2014 році. Очікується, що 1,6% від загальної кількості населення братимуть участь у довгостроковій трудовій міграції в 2016 році [3].

Вагомим чинником, що сприяє відпливу працівників з України і їх переміщенню за кордон, є економічний. Бажання мати достатній рівень оплати праці, хороші умови роботи та високий рівень життя і матеріального благополуччя стимулює працівників до пошуку більш високооплачуваного місця зайнятості за кордоном. Кваліфіковані працівники прагнуть гідної винагороди за витрачені грошові кошти та час на отримання освіти. Крім того, науковий персонал часто змушений змінювати місце проведення досліджень через необхідність залучення фінансових ресурсів для їх проведення, або ж відмовлятися від зайнятості у сфері науки на користь роботи на виробництві чи діяльності у сфері послуг через більш високу заробітну плату.

За даними обстеження Міжнародної організації з праці середньомісячний заробіток одного трудового мігранта становив 930 доларів, що майже втричі більше ніж у середньому на одного штатного працівника, зайнятого в економіці України – 330 доларів (в 2008 р. – 817 доларів). Заробіток чоловіків був вищим за заробіток жінок: 996 та 813 доларів відповідно [4, с. 55].

Не менш значущим чинником, що сприяє відпливу працівників з України і їх переміщенню за кордон, є економічний. Бажання мати достатній рівень оплати праці, хороші умови роботи та високий рівень життя і матеріального благополуччя стимулює працівників до пошуку більш високооплачуваного місця зайнятості за кордоном. Кваліфіковані працівники прагнуть гідної винагороди за витрачені грошові кошти та час на отримання освіти. Крім того, науковий персонал часто змушений змінювати місце проведення досліджень через необхідність залучення фінансових ресурсів для їх проведення, або ж відмовлятися від зайнятості у сфері науки на користь роботи на виробництві чи діяльності у сфері послуг через більш високу заробітну плату.

Отримання мігрантами вищої, ніж в Україні, заробітної плати може мати і позитивні наслідки. Економіка України отримує додаткові грошові надходження за рахунок зароблених заробітчанами коштів, що пересилаються на батьківщину родичам. Обсяги переказів з-за кордону у 2011 - 2014 роках представлені на рисунку.

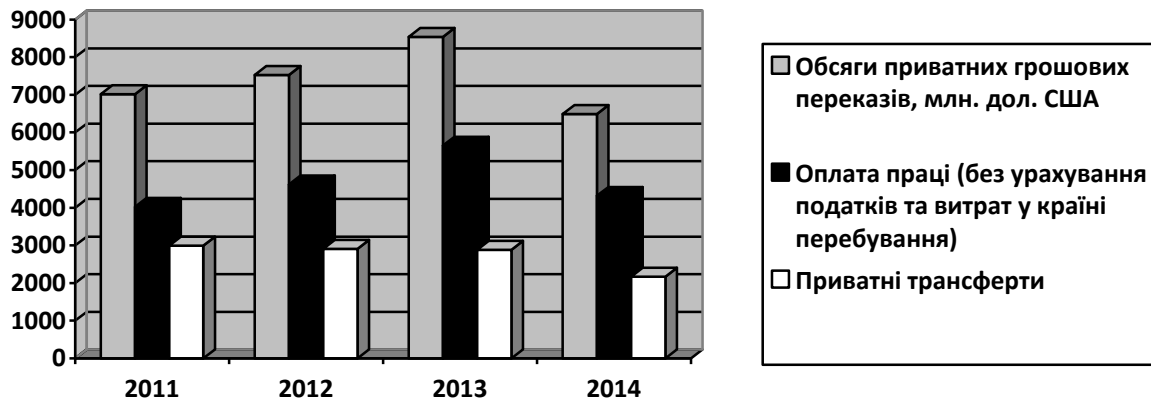

Рисунок. Обсяги приватних грошових переказів з-за кордону [3]

Перекази, що надійшли в 2014 році як оплата праці (тобто від працівників, які працюють за кордоном менше року), становили 4,3 млрд. дол. США (на 23,6% менше, ніж у 2013 році). Частка таких переказів становила 66,5% і майже не змінилася порівняно з 2013 роком. Перекази у формі приватних трансфертів зменшилися порівняно з 2013 роком майже на чверть та становили 2,2 млрд. дол. США. У структурі приватних трансфертів більша частка (53,7%) припадає на грошові перекази робітників, які працюють за кордоном більше року (у 2013 році – 53,1%) [5].

Найбільші обсяги грошових переказів в Україну, як і в минулі роки, надходили з семи країн світу (у звітному році частка цих країн становила 70 %). Лідером за обсягами грошових потоків в Україну залишилася Росія, але приватні надходження зменшилися порівняно з 2013 роком більше ніж на чверть. Загалом на країни СНД у звітному році припадало майже 40% обсягу грошових переказів, що надійшли з-за кордону. З інших країн світу найбільше переказів надходило зі Сполучених Штатів Америки (9,6 % від загального обсягу грошових переказів в Україну), що на 16,3 % менше ніж у 2013 році. З країн Європейської Співдружності у 2014 році надійшло 1,9 млрд. дол США, що на 16,2 % менше, ніж у попередньому році. Частка країн ЄС від загального обсягу грошових переказів становила майже 35 %. Найбільші обсяги надійшли з Німеччини (5,9 % від загального обсягу). Зростання грошових переказів в Україну спостерігалось лише зі Сполученого Королівства та Ірландії (разом на 10,3 %) [5].

Грошові перекази з Росії обумовлені не стільки трудовою міграцією, скільки тісними сімейними зв'язками населення. Перекази із США та Німеччини, хоча частково і пов'язані з трудовою міграцією, проте частково є наслідком

численної етнічної еміграції з України до цих країн (євреї, німці). Однозначно пов'язані з трудовою міграцією перекази з Італії, а також Греції [6, с. 128].

Тим не менше, перекази заробітчан покращують умови життя сімей мігрантів, що в свою чергу підвищує платоспроможний попит. Негативним залишається той факт, що більшість надісланих коштів витрачається на споживання, і лише у поодиноких випадках може інвестуватися у розвиток бізнесу. Таким чином, рівень заробітної плати – це чи не найважливіший фактор, який сприятиме еміграції українців. Оскільки оплата праці навіть не висококваліфікованих робіт у країнах Європейського Союзу є в рази вищою в порівнянні не тільки з Україною, а й з країнами СНД, можна припустити, що після спрощення візового режиму, кількість емігрантів збільшиться [7].

Міграція впливає на практично усі сфери соціально-економічного устрою держав, проте найбільш значущим в умовах глобалізації залишається вплив грошових переказів та вплив на формування ринку праці. Позитивно грошові перекази з-за кордону впливають на рівень безробіття та ВВП. Але проведені дослідження свідчать на користь негативного впливу приватних трансфертів на банківські депозитні та процентні ставки, рівень зайнятості у промисловості, імпорт та грошову масу [8].

Висновки. Проведене дослідження дає можливість зробити висновок про те що в даний час ситуація в галузі трудової міграції в Україні характеризується переважанням імміграції, ніж еміграції. Обсяг міграції з України в останні роки зростає, в першу чергу через економічні причини та наявність військового конфлікту в східних районах країни.

Основним призначенням українських мігрантів залишається Російська Федерація, але є тенденція переорієнтації міграційних потоків з країн СНД в ЄС. Грошові перекази емігрантів стали важливою частиною національного доходу і вагомим джерелом життя для сімей мігрантів. Приватні трансферти становлять близько 5% ВВП України. Зважаючи на цей факт, важливо подбати про можливість офіційного руху зазначених фінансових ресурсів.

Література:

1. Міграція в Україні. Факти і цифри / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf
2. Дронь Є. В. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки / Є. В. Дронь, В. Г. Заньковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/38.pdf

3. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні / Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
4. Звіт щодо методології організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи – Будапешт, 2013.– С. 98.
5. Огляд приватних грошових переказів в Україну / Нціональний банк України <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358>
6. Малиновська О. А. Трудові мігранти з України в країнах ЄС та їхні перекази на батьківщину у післякризовий період / О. А. Малиновська, І. П. Майданік // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2012. – Вип. 11. – С.125-143.
7. Сирочук Н.А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського Союзу: Фактори впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/622>
8. Корогодова О. О., Бабаніна О. С. Оцінка впливу міжнародної міграції на розвиток економіки України / О. О. Корогодова, О. С. Бабаніна. —Економічний вісник НТУУ „КПІ”. Вип. 2014 (11). — К.: Видавництво ПП “Ексмо”.